

kedonsko *kičur* »šop, grozd, kobulja« in bolgarsko *kičur* »isto« poleg lotiškega *kūkums* »grba«; litavsko *kukūriai*, *kukārai* »zgornji del hrbta, grba« predstavlja verjetno kratko -ū- stopnjo, kakor jo imamo v slovenskem dialektičnem *keka* »bujni lasje«, *kečka* »šop« (<*k^{bk}-). Naše *kačka* je lahko staro *kōk- ali *kūk-. Vprašanje je, če spada zraven tudi srbohrvaško *kačka* »neka otroška igra; zaostren klinček, ki odskakuje, če se po njem tolče« (Banat). Po Akademskem Rječniku je to izposojeno iz madžarščine. Miklošič, SEW 108 pritegne zraven tudi romunsko *kačkę* »neka otroška igra« in spravlja vse v zvezo s češkim *kačka* »raca«, poljsko *kaczka* »isto«, kar razlagajo bodisi iz antroponima *Katja* »Katarina« ali iz vabilnega klica *kac*, *kac*!

O madžarskem *kaczka* »pokvečen, enorok, kriv«, tudi »koder« sodijo novejši avtorji (Kniezsa, A magyar nyelv szláv jövevényszavai, 860; Benkő, A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára II 299), da ni izposojeno iz slovanskih jezikov. Celotna problematika teh homonimov bo potrebovala še natančnejšega sistematičnega pretresa.

Slovenščina pozna iz polne -eu-, -ou- stopnje osnove *keuk-* tudi glagole *kúčati* »čepeti«, *kučiti se* »počepniti« in *čučati*, *čučeti*, *čúčniti* »čepeti« in verjetno spada zraven tudi *čučkati* »s prižgano svečo vrteti okoli nog« (Ščavnica) in *kúcati se* »Wellen, schlagen« (Rezija) poleg *kuc* »die Welle«, knjižno *prekucniti* »umstürzen«. Niso pa s tem izčrpani vsi primeri te izredno razvejane besedne družine, ki nam pokaže, koliko različnih refleksov se je razvilo v praslovanskih narečjih v času, ko je bil prevoj še produktivno besedotvorno sredstvo.

Jože Pogačnik

Filozofska fakulteta v Novem Sadu

MODEL GOLDSMITHOVEGA ROMANA WAKEFIELDSKI ŽUPNIK V GENEZI JUGOSLOVANSKE PRIPOVEDNE PROZE

V zgodovini evropskega romana ima zaradi literarnih pobud in kritičnih odmevov Goldsmithov *Wakefieldski župnik* (The Vicar of Wakefield) zelo vidno mesto. Književni uspeh in dejavni krog tega romana v svetovni književnosti lahko primerjamo le še z usodo posameznih del, ki so jih napisali J. W. Goethe, G. Flaubert, F. M. Dostojevski, A. Gide in M. Proust. To dejstvo, ki spada v slovstveno dinamiko zadnjih dveh stoletij, je utemeljeno v več razlogih, vendar sta odločilna predvsem dva. Prvi razlog je svojevrstna miselna in tematska struktura Goldsmithovega romana, ki jo je, to pa je drugi razlog, podprla Goethejeva brezrezervna aprobacija; oboje je tekstu pomagalo, da je ostal pomemben dejavnik v evropski kulturni zavesti prav do konca XIX. stoletja.

Oliver Goldsmith (1728—1774) je objavil *Wakefieldskega župnika* 1766. leta.¹ Z delom se je uvrstil v sentimentalistični stilni tok, katerega kontinuiteto je obogatil z izvirnim prispevkom na področju značajskega romana in s tem modificiral zadevno pripovedno osnovo, ki sta jo začela ustvarjati S. Richardson in H. Fielding. Zgodovina književnosti, in sicer dobronamerna, je že določila vrsto sestavin, ki sestavljajo Goldsmithov roman, in ugotovila, da so pretežno kot posameznosti že pred njim obstajale v angleškem pripovedništvu. *Wakefieldski župnik* je proglašen za roman-sintezo, v katerem so se zgostile naslednje teme: družinski ambient, socialni protest, humoristični aspekti, potovanja, moralizem in sentimentalizem. Navedene teme so v posameznostih in v celoti ustrezale pričakovanju bralcev druge polovice XVIII. stoletja. Združevala jih je osebnost glavnega junaka, ki živi v idiliki družinskega življenja in povsod vsaj vidi nekakšna pastoralna razpoloženja ter doživlja vzdušje sentimentalnega humanizma. Tema celote je bila tipična tema tistega časa, psihološki izkušnji takratnega človeka pa je godilo doživljanje preizkušenj s srečnim izidom. Avtor, kar pomeni osrednji lik, ker sta pripovednik in junak izenačena, takole premišlja: »Naša družina je doslej že nekaj krat poskušala, da se povzpne navzgor; vedno pa nas je kak nepredvidljiv dogodek zmotil, ko smo komaj začeli s tem«. ² Vera v srečo, altruizem in dobroto se je soočila s prepričanjem, da je človek, ki živi v naravi in v skladu z njo, sposoben, da premaga vse udarce usode. Tak posameznik lahko postane in ostane središče svojega sveta in sveta neke ožje skupnosti. Sentimentalni humanizem in fabula, ki je povsem podrejena ideji, sta razlog, da je Goldsmith od nekdanje slave v književni zgodovini izgubil tako rekoč vse, saj je v kritiki, ki sodi strogo in logično, izgubil celo »ustvarjalno izvirnost«. ³

Wakefieldski župnik je v sočasni angleški literarni kritiki ostal nezapažen, hitro pa je prišel v središče zanimanja na kontinentu. V Nemčiji, ki je v tem času anglomansko usmerjena, je že leto dni po objavi izvirnika izšel Gelliusov prevod (1767), z njim pa je angleški pisatelj stopil v literarna obzorja Herderja in Goetheja. Herder je tega leta roman trikrat bral, o njem pisal, priporočal ga je prijatelju J. G. Hamannu, nekaj za tem pa ga je razčlenjeval v krogu nekaterih svojih študentov (1771). ⁴ V istem času kot Herder se je za *Wakefieldskega župnika* navdušil tudi Goethe, ki je svojo gorečnost — posredno ali neposredno — širil naprej. V *Wertherju* (1774) je Goldsmith med tistimi avtorji, ki jih prebira Lotte, v *Dichtung und Wahrheit* je Goethe svoje stališče celo podrobno razčlenil in utemeljil, delo ga je pa, kakor spričujejo Eckermannovi *Pogovori* in Goethejeva korespondenca, privlačilo do konca življenja. ⁵

¹ Literatura o Goldsmithu je v poglavitem naslednja: *The Concise Cambridge History of English Literature* by George Sampson, Cambridge 1959; — *Oliver Goldsmith* by A. Norman Jeffares, London 1959; — *The Vicar of Wakefield* by Macdonald Emslie, London 1963; — A. A. Elištrato: *Anglijskij roman epohi prosvetščenija*, Moskva 1966; — Dušan Puhalo: *Istorija engleske književnosti XVIII veka i romanizma* (1700—1832), Beograd 1966; — *Povijest svjetske književnosti* 6, Zagreb 1976.

² Vsi citati so prevedeni za potrebe te študije.

³ Prim. Lionel Stevenson: *The English Novel. A Panorama*, London 1961, str. 142.

⁴ Recepcijo O. Goldsmitha v Nemčiji je preučil L. M. Price v delu *English Literature in Germany*, California 1953, XVI, str. 207—14.

⁵ Prim. Erich Schmidt: *Richardson, Rousseau und Goethe*, Jena 1924, str. 221.

Nemški kulturni krogi so bili kar celo stoletje prevzeti z Goldsmithom in z junaki iz njegovega romana. Eden prevajalcev se je — postavimo za zgled — ob novi izdaji svojega prevoda oproščal bralcem, ker ni imel časa za ponovni pregled teksta; knjižni trg je namreč zahteval nove izdaje v zelo kratkih časovnih razmakih.⁶ Razpoložljivi podatki dovoljujejo trditev, da je med 1767. in 1870. letom v poprečju vsako leto objavljena vsaj po ena izdaja *Wakefieldskega župnika*, kar je vsekakor poučen rekord, ki ga raziskovalec ne sme prezreti.⁷

Wakefieldski župnik je v evropskem kulturnem prostoru doživel tri različne interpretacije. Časovno najstarejša in zaradi položaja takratne nemške književnosti najbolj odločilna je bila Goethejeva interpretacija. Avtor *Wertherja* je videl v delu družabno-vzgojni roman, v katerem je pomenljiva tematika in odlična karakterizacija likov. Goethe je imel *Wakefieldskega župnika* za roman družine in ognjišča,⁸ v njem je dvignil vlogo drja. Primrosa, ki je vzoren oče, trezen gospodar in razumen poljedelec (»... er ist Vater, Hausherr, Landmann und so vollkommen ein Glied der Gemeinde«).⁹ Temu je prištel še estetske posebnosti, ki pa jih je pred njim naglašal že Herder. Le-ta je — za zgled — trdil: »Er ist von der Seite der Laune, der Charaktere, des Lehrreichen und Rührenden ein rechtes Buch der Menschheit«.¹⁰ Na drugem mestu je pisal: »Als Roman hat er viel Fehlerhaftes, als Buch menschlicher Gesichter, Launen, Charaktere, und was am schönsten ist, menschlicher Herzen und Herzensprüche, will ich für jede Seite so viel geben als das Buch kostet«.¹¹ Herderjeva in Goethejeva interpretacija Goldsmithovega romana je postala za Evropo odločilna estetska določitev, katera je v večini primerov utemeljila način recepcije angleškega romana v XIX. stoletju.

Razumljivo je, da je stališče V. G. Belinskega ostalo v svojem času osamljeno in brez odmeva.¹² Ruski kritik je v svoji študiji o *Wakefieldskemu župniku* (1847) najprej razvil tezo o tako imenovanih »pozitivnih likih«, nato pa je, razčlenjujoč Goldsmitha s tega vidnega kota, sklenil: »Ljudje, ki so vzgojeni v šoli wakefieldskega župnika, so ali ničvredna bitja ali bitja, ki so škodljiva zaradi svojega učenja, tujega vsemu, kar je zdravo in realno. Naštejmo njihove poglobitve lastnosti: lenobnost in brezbržnost pri vsakem realnem delu, pogreznjenost misli v fantastične meglenice, ki so kar se da ugodne za leno naravo, čudna ravnodušnost do slehernega družbenega reda — tako dobrega kakor tegobnega —, zadovoljstvo z lastno osebnostjo, prirojeno, ne z zaslugami kupljenno, ne takšno zadovoljstvo, ki bi izviralo iz plemenite zavesti o svojih odlikah, optimistični pogled na svet, ki podpira apatijo, vodi k zastoju in je zavora za kakršen koli uspeh, pasivno življenje ali otopelnost, vdanost v slepo usodo in nezaupanje v razumen razvoj človečanstva, odsotnost sposobnosti, da se na stvari gleda odprto, da se iz njih izvedejo potrebni sklepi, da se razčlenijo nji-

⁶ Bil je to Karl Rudolf Schaub, ki je drugo izdajo prevoda objavil 1835, medtem ko je tretja izšla že 1838. leta.

⁷ Račun je napravljen po knjigi *Index locupletissimus librorum qui inde ab anno 1750 usque ad annum 1870 in Germaniae et in terris confinibus prodierunt*.

⁸ Pojem je uporabljen v delu E. Legouis — L. Cazamian: *Histoire de la littérature anglaise*, Pariz 1921, str. 824 (»le roman de la famille et du foyer«).

⁹ V delu *Dichtung und Wahrheit* (1811).

¹⁰ Prim. L. M. Price, n. d., str. 207.

¹¹ N. d., str. 360, op. 33.

¹² Navedeno po *Istorija engleske književnosti*, knjiga I, zvezek II, Beograd 1950, str. 457—58.

hove dejanske podlage itd. itd.« Belinski je strogo razločeval zgodovinsko vrednost *Wakefieldskega župnika* od funkcionalne, zato je naglasil, da je o romanu mogoče govoriti tudi pozitivno, toda zgolj kot »o pesniški podobi preteklih časov, kot o reprodukciji preživelih idealov blaženosti«. Takšna stališča so v celoti podlaga sodobnim pogledom na Goldsmitha in njegov roman, XIX. stoletje pa je živelo iz drugačnih predispozicij in težilo k drugačnim premisam. Značilno je, da L. N. Tolstoj še na koncu stoletja zastopa nemško (Goethejevo) interpretacijo romana.¹³

Goldsmithov roman je dovoljeval še tretjo vrsto recepcije. Že Goethe je med značilnostmi romana omenjal »ironični način mišljenja« (*Dichtung und Wahrheit*),¹⁴ kar bi, z logično izvedbo misli do kraja, moralo priversti do tega, da se središčna pozornost od Primrosa premakne na Burchella. Takšna interpretacija je utemeljena tudi zato, ker je Burchellu podoben lik Goldsmith predstavil še v eseju *Asem the Manhater; an Eastern Tale*, kar omogoča, da se legitimno naglasi tudi ta razsežnost angleškega romana. Primrose naj bi bil v tej luči že kar od začetka distanciran od avtorja s postopkom, ki ga je Goethe imenoval ironija, Goldsmith da ga je prikazal kot prototip za tako imenovanega knjižnega filozofa, takšnim ljudem pa se je rogal že v delu *Citizen of the World*. Primrose je — kakor pravi francoski razlagalec H. Roddier — idealist, nekakšen don Kihot, čigar čudaštva in nepoznavanje praktičnega življenja so razlog za mnoge nesreče, ki so doletele njegovo družino«. V tej luči je Burchell pridvignjen na stopnjo resnične življenjske izkušnje, katere poglobitvi lastnosti sta svobodnost in umirjenost individualnega ponašanja: »Rendu plus sage par cette dure expérience, celui-ci mène maintenant une vie libre, indépendante, où la raison corrige les excès du coeur«.¹⁵ Goldsmith tematizira idealnega zanesešnjaka (Primrose) in empiričnega razumnika (Burchell). Ker je idejno-estetsko natanko med razsvetljenstvom in romantiko (sentimentalizem), preveč poudarja idealno stran ter tako ustvarja — deloma celo krivi — vtis, da so vse njegove simpatije samo na Primrosovi strani.

Goethejeva interpretacija je ob vseh drugih imela absolutno prednost, ker je ujela poglobitno strukturalno lastnost *Wakefieldskega župnika*. Goldsmithu je bilo veliko do tega, da s popolnim obvladanjem vseh estetskih izraznih pripomočkov tematizira celotno vednost in celotno podobo svojega časa. Njegov junak je podoba človeka, ki je sprejel vase poglobitve npravne in duhovne vrednote iz kulture svoje dobe, hkrati pa je tudi model, kako teče sam proces človekovega oblikovanja in nastajanje človečnosti. Gre torej za tisto pomembno dejavnost, v kateri bo nastajala večina romanov XIX. stoletja, in sicer za dejavnost ustvarjanja nove enotnosti sveta sredi razdrobljene resničnosti. Za takšno celost je Goethe ustvaril poseben pojem, *die Bildung*, zavzemal se je za nekak »polihistorski« tip romana, ki je po svojem bistvu spoznavno teoretičen, po učinku pa etičen. Takšno etično umetnino mu je pomenil Goldsmithov roman, ki je zares predstavil človeka v njegovi celotnosti, vso lestvico možnosti nje-

¹³ Pisal je tako Čertkovu: »Pročel ja Vicar of Wakefield ..., čto za prelest'!« (7. januarja 1887) in: »Vicar of Wakefield — prelestnaja vešč'« (7. avgusta 1887).

¹⁴ Prim. opombo št. 9.

¹⁵ Henri Roddier: *J. J. Rousseau en Angleterre au XVIIIe siècle*, Pariz 1949, str. 90.

govega doživljanja, od telesnih in čustvenih pa navzgor do moralnih in metafizičnih.¹⁶

Usmeritev v iskanje celotnosti in umetnosti, ki naj bi bila etična kvaliteta, je Goldsmitha vrnila v svet klasične antike, predvsem tistih etičnih premis, ki so strnjeno izoblikovane v Aristotelovi *Nikomahovi etiki*.¹⁷ Angleški pisatelj je v svojem romanu obravnaval vse tri možnosti življenja, ki jih je poznal Aristotel, življenje častihlepja, uživanja in spoznanja; odločil se je zoper etiko uživanja in volje do moči, v ospredje je postavil etiko spoznanja in vrline. Na zgledu Primrosa in Burchella je razčlenil aristotelsko značilne pojme, kakor so pojem posameznikove avtarkije, vrline, modrosti in srčnosti. Na vseh področjih se je odločil za življenje v skladu s čistim spoznanjem, ki da je edina dejavnost vredna bogov. V tem spoznanju je bil središčni pojem »srednja mera« (mesótes), pojem, ki je imel absolutno (objektivno) in relativno (subjektivno) vrednost. Kot tak je prekrival vsa področja posameznikovega in družbenega življenja ter je vseboval tako racionalno kot iracionalno stran bivanjskih procesov. *Wakefieldski župnik* je s tem postal na eni strani racionalen in poučen, da je bil skoraj razsvetljski, na drugi strani pa mističen in imagičen, da je skoraj presegel romantiko. V tem je bila utemeljena njegova vplivna moč, ki se je izživljala skoraj skozi vse XIX. stoletje. Zanimiv del te zgodovine recepcije je tudi Goldsmithova usoda v jugoslovanskih (srbski, hrvaški in slovenski) književnostih.

II

Jugoslovanske književnosti so bile ob koncu XVIII. stoletja, ko je Goldsmithov roman *Wakefieldski župnik* osvajal evropski literarni prostor, v posebnih družbeno-političnih mrežah. Vse so bile podrejene procesu narodnega preroda, ki ni dovoljeval razsipanja sil in ki je težil v oblikovanje tako imenovanega »pozitivnega« lika. Na jezikovno-stilni ravni je bilo zapaziti napore, da nacionalni književni repertoar dobi predvsem tista dela, ki so v svetovni književnosti proglašena za klasične vrednote. Goethejeva aprobacija *Wakefieldskega župnika* in pot tega romana v evropske književnosti sta imela tudi tu dejavni učinek: Goldsmithovo delo je postalo model, po katerem naj bi se razvijala proza v jugoslovanskih književnostih. *Wakefieldski župnik* je bil dvignjen in priznan kot idealni prozni sestav, ki bi mu bilo treba slediti in se ob njem vzorovati.

V *srbski književnosti* se Goldsmith prvič pojavi v krogu literarnih zanimanj D. Obradovića.¹⁸ V XIX. poglavju *Sobranija* je uvrščena alegorija *Krivica i stidljivost*, kar je odlomek iz *Wakefieldskega župnika*, a III. poglavje *Mezimca* prinaša vzhodnjaško zgodbo *O mudrosti i promislu u upravljeniju sveta*, ki je prevod angleškega besedila *Asem the Manhater*.¹⁹ Ohranjeno je sporočilo, da

¹⁶ Goethe je ta prizadevanja briljantno oblikoval predvsem v drugem delu svojega romana *Wilhelm Meisters Wanderjahre*. S tem v zvezi je treba omeniti, da je podoben prelom zapazil tudi G. Lukács v svoji *Teoriji romana*.

¹⁷ Tekst *Nikomahove etike* je na razpolago v prevodu Kajetana Gantarja (Ljubljana 1964); prim. v tej izdaji izredno študijo *Ob Nikomahovi etiki*, ki jo je napisal bernski profesor Olof Gigon (str. 21–66). Podoben izvir imajo tudi mesta v delu J. J. Rousseauja *Le contrat social*, ki se nanašajo na družbeno ideologijo (na pr. II. knjiga, XI. poglavje).

¹⁸ Informativno o tem piše Snežana Kičović-Pekajković v knjigi *Engleska književnost u Srba u XVIII i XIX veku*, Beograd 1973, str. 181–89.

¹⁹ Prvo je ugotovila Vera Javarek, drugo Pavle Popović.

so bila Goldsmithova dela v knjižnici L. Mušickega,²⁰ kar že spada v krog tistega zanimanja, ki mu je dal idejno-estetske razsežnosti Vuk S. Karadžić. Utemeljitelj nove srbske kulture je v recenziji Vidakovićevega *Ljubomira u Elisiumu* priporočal vrsto romanov iz evropskih književnosti, ob katerih naj bi srbski romanopisci negovali slovstveni okus. V Vukovi formulaciji se je Goldsmith znašel v družbi Wielanda, Goetheja, Fénelona, Lesagea, Richardsona, Sterna in drugih, ki naj bi bili »visoka šola« srbskih pripovednikov.²¹

Štirideseta leta so aktualizirala v Goldsmithu predvsem njegovo esejistično in moralistično delo. Tržaški učitelj Simeon Arsenije Dimitrijević je 1841. leta objavil v Novem Sadu knjigo *Istorija rimska od osnivanja Rima do propasti Rimske imperije na zapadu*. Beseda teče o Goldsmithovi esejistično in stilno pridvignjeni *The Roman History*, ki je imela najprej dva dela (1769), ali jo je zaradi nepričakovanega uspeha sam avtor skrajšal in priredil za šolsko rabo (*Dr. Goldsmith's Roman History abridged by himself for the use of schools*, 1772). Dimitrijević je uporabljal italijansko, nemško in rusko izdajo, od različnih verzij je napravil novo, ki jo je razdelil na štirinajst poglavij, vanjo pa je, kakor je mislil, strnil tisto, »kar je za bralca tako potrebno kot poučno« (str. XI). Pet let pozneje (1846) *Ljubitelj prosveščenija* prinaša v prevodu Teodora Petranovića del XXIX. poglavja *Wakefieldskega župnika* (*Jednaki darovi promisla*, str. 96—100).

Na resnično literarno stopnjo je bilo med Srbi zanimanje za Goldsmitha premaknjeno šele konec XIX. stoletja. Leta 1889 je Vladimir M. Jovanović prevedel pesem iz XXIV. poglavja in jo objavil v svoji zbirki *Lepe tuđinke* (str. 153). Na začetku 1893. leta se je Pavle Marković-Adamov, profesor karlovške gimnazije in kasnejši urednik *Brankovega kola*, obrnil na advokata in književnika Stevana Pavlovića, da je v težkem finančnem položaju in da prosi za kakšno delo, ki bi bilo v zvezi s književnostjo. S. Pavlović mu je pismeno (4. maja 1893) predlagal, da se loti prevajanja Goldsmithovega romana, ki ga navaja z nemškim naslovom, pri tem pa značilno dostavlja: »Ta roman je priporočil tudi Goethe, pa tudi primeren je za naše ljudi«. Prevajalec je vseeno odlašal; znano je, da je pripravil komaj kakšnih petdeset strani, ki pa niso bile objavljene, tako da je celotni načrt zaradi njegove počasnosti in neodgovornosti propadel.²² *Wakefieldskega župnika* je v celoti prevedel in objavil šele 1898. leta Ljubomir Nedić, kar pa je že zunaj zanimanja tele razprave. Roman je namreč izšel v Srbski književni zadrugi, s čimer se je uvrstil v »železni repertoar« klasičnih del svetovne književnosti tudi v Srbiji. S tem so njegove implikacije postale drugačne: iz aktualizma so prerasle v estetsko občost in tako premaknile problem na čisto drugo raven.²³

V hrvaški književnosti se je zanimanje za Goldsmitha pojavilo v ilirizmu.²⁴ O vrsti in kvaliteti recepcije govori že prvi zgled, ki ga je dal S. Vraz s svojim

²⁰ Prim. P. Popović: *Engleska i srpska književnost. Spomenica pedesetogodišnjice profesorskog rada S. M. Lozanića*, Beograd 1922, str. 252.

²¹ Prim. Miljan Mojašević: *Nemačko-jugoslovenske kulturne veze*, Beograd 1974, str. 13—4.

²² S. Kićović-Pejaković, n. d., str. 183—85.

²³ Prevod je izšel v Srbski književni zadrugi 49, Beograd—Zagreb 1898.

²⁴ Informativno o tem kompleksu vprašanj Rudolf Filipović: *Englesko-hrvatske književne veze*, Zagreb 1972 (imena po indeksu).

prevodom balade *The Hermit (Pustinjak)*.²⁵ Gre za pesniško besedilo iz VIII. poglavja, ki je v celoti posvečeno erotični temi in je oblikovano v popolnoma predromantičnem vzdušju. Vrazovo razmerje do Goldsmitha je torej nasledek sorodnosti po izbiri; hrvaška književnost v tem času preživlja takšne predromantične vsebine, ki jih vsebuje tudi angleški roman. Goldsmith tu ni model, ki bi ga bilo šele treba doseči, njegove idejno-estetske razsežnosti so sprejete kot podlaga in potrdilo za tisto, kar je že nacionalno izvirno vsebovano in individualno doživljeno. V takšnem interesnem krogu so vsi, ki so se v tem času srečevali z *Wakefieldskim župnikom* ali z drugimi deli izpod Goldsmithovega peresa. Ohranjen je podatek, da je Ivan Filipović prevajal omenjeni roman, izpričana je izjava Lavoslava Vukelića, ki se je menda začel učiti angleško samo zato, da bi lahko bral izvirnega Goldsmitha, medtem ko za Imbra Tkalca in Velimira Gaja vemo, da sta delo brala in dobro poznala. Zgodovina književnosti je tudi ugotovila, da na primer Janko Jurković skoro »vse svoje fabule dolguje sorodnim pisateljem«,²⁶ med njimi je zanimiva motivna in tematična pobuda iz Goldsmithove komedije *She stoops to conquer*, ki je razvita v Jurkovićeви črtici *Petakinja vina*.

Rezultat opisanih interesov je bil prvi celoten prevod angleškega romana, ki je izšel 1848. leta v Zagrebu pod naslovom *Wakefieldski župnik*.²⁷ Hrvaški prevod je izšel anonimno in so šele naknadne raziskave ugotovile, da gre za skupno delo Mijata Riesela in Ivana Filipovića (oba sta minorna kulturna delavca iz ilirske dobe). Oba prevajalca sta manifestirala hrvaška prerodna čustva: Riesel z obrambo hrvaščine pred nemškim jezikom, Filipović s pesmijo *Domorodna utjeha*, ki je bila objavljena 1852 v *Nevenu*, a je zaradi nje prišel v zapor. Sočasni podatek govori, da je Riesel prevajal »mit einem in der Nationalliteratur ausgezeichneten Freunde«,²⁸ kar ima torej ne samo metaforičen, temveč tudi dejanski smisel. Oba prevajalca sta, skupaj s S. Vrazom, ki je prispeval prevod treh pesmi, uresničila željo časa in prevedla delo, ki je bilo po mišljenju ilircev estetski odlično ter je s tem takratni književni repertoar obogatilo s pomembnim evropskim romanesknim dosežkom.

»Ilirski« prevod *Wakefieldskega župnika* je bil v evidenci *slovenske književnosti*, v kateri ima recepcija Goldsmitha nekaj specifičnih lastnosti.²⁹ Zanimanje za angleškega pisatelja in njegov roman se pojavlja relativno pozno. Ohranjeni so sicer dokumenti, da je M. Čop imel v svoji knjižnici izdajo s kritičnim (geografskim, zgodovinskim, etničnim in slovniškim) komentarjem in da je Fr. Prešeren prav tako hvalil delo kot »izredno«. ³⁰ Recepcija se kljub temu v pravem pomenu besede začenja šele v štiridesetih letih, povezana pa je z imenom profesorja ljubljanske gimnazije Petra Petruzzija, ki je po zgledu Herderja

²⁵ Vraz je prevedel vse tri pesniške tekste za Riesel-Filipovićevo izdajo 1848. leta. Omenjeni tekst je najti v: Stanko Vraz: *Pjesnička djela I*, Zagreb 1955, str. 209–14 in 510 (Noviji pisci hrvatski, 12. knjiga).

²⁶ Milorad Živančević v *Povijesti hrvatske književnosti*, 4. knjiga, Zagreb 1975, str. 202–03.

²⁷ Prim. Vladoje Dukat: *Goldsmithov »The Vicar of Wakefield«, njegov hrvatski prevodilac, Savremenik* (Zagreb), XVII (1923), str. 180–81.

²⁸ Navaja V. Dukat, n. d., str. 181.

²⁹ Celovito študijo o problemu je napisala Tatjana Kopitar: *Olivera Goldsmitha The Vicar of Wakefield pri Slovencih do leta 1876, Slavistična revija XII* (1959/1960), str. 194–223.

³⁰ N. m., str. 197–200.

izbrani družini gimnazijalcev bral Goldsmithov roman. V tej šoli sta se z angleškim romanopiscem srečala Fr. Levstik in J. Stritar.³¹

Levstik Goldsmitha omenja samo enkrat, to pa v takšnem kontekstu, ki fenomenu daje velik pomen. Beseda je o literarno-programskem spisu *Popotovanje od Litije do Čateža*, in sicer o tistem njegovem delu, ki je namenjen pripovedni prozi. Goldsmith se tudi tu pojavlja kot model; skupaj z J. Ciglerjem (*Sreča v nesreči*, 1836) je idejno-estetska usmeritev, ki naj bi navdihovala slovensko prozo («... druga bi morda bila nekoliko zasuknjena po zgledu Župnika Wakefieldskega — ki je prestavljen že tudi v ilirsko narečje — na čisti podlagi slovenskega življa...»). Levstik predlaga prozno smer, ki jo je začel Goldsmith, v okviru nje pa se zavzema za tako imenovano adaptacijo književnega dela (v tem primeru *Wakefieldskega župnika*).³² Njegova formulacija v zadevna prizadevanja prinaša obrat, ki ga sestavlja krajevno situiranje in vsebinsko ambientiranje. Obe lastnosti sta zunanji izraz tistega literarnega procesa, ki ga je z *Matičkom* začel A. T. Linhart, imenoval ga je pa »nacionalizacija».³³

Izziv je sprejel J. Stritar, ki je najpozneje v začetku šestdesetih let začel prevajati *Wakefieldskega župnika*, ali je, kakor razkriva gradivo, že pri II. poglavju odnehal. Pisatelja se je spomnil spet okoli 1870. leta, ko je začel s pripravami za izdajanje *Zvona*, in sicer zato, ker je do Goldsmitha čutil »neko posebno, individualno simpatijo».³⁴ *Wakefieldski župnik* je za Zorina (v istoimenskem romanu) »najdražja duševna hrana«, kar je seveda reminiscenca iz Goethejevega *Wertherja*, a hkrati odvod, ki razkriva, kje je izvir za Stritarjev tip recepcije.³⁵ Le-ta se je 1976. leta, ko je v spremenjenih okoliščinah začel z idejno-estetsko spremenjenim *Zvonom*,³⁶ ponovno ustavil na Goldsmithovem zgledu. V *Wakefieldskem župniku* je odkril psihološki roman, ki naj bi s svojim obravnavanjem družine in domačega ognjišča zadovoljeval nove kvalitete v doživljanju človeške skupnosti in družbene enotnosti. Model Goldsmithovega romana je tako postal tvoren, pobudil je adaptacijo, ki se imenuje Stritarjev *Gospod Mirodolski* (1876). Z njim je avtor v slovensko književnost uvedel nov romaneskni tip, istočasno pa je bil prepričan, da zasleduje pogloblitno smer Levstikovega literarnega programa. Njegova ocena se je izkazala za napačno.³⁷ Istega leta je namreč izšel prevod *Wakefieldskega župnika*, ki ga je pripravil Janez Jesenko.³⁸ Koincidenca, da sta se model in njegova adaptacija pojavila istega leta, je povzročila zanimivo polemično soočanje nekdanjega in sodobnega pojmovanja izvirnosti, ki je enkratno tudi na južnoslovanski ravni.³⁹ Ideološka nestrpnost je v tem pogovoru poviševala ton in večala ostrino; Stritarju so odrekali izvirnost, čeprav je on v skladu s svojimi izhodišči še 1897 pravilno

³¹ Roman je izšel v številnih šolskih priredbah, ker je zaradi razmeroma enostavnega jezika rabil za ugodno učenje angleščine (prim. izjavo L. Vukeliča, pri Slovencih je podobna ohranjena od L. Pesjakove).

³² O problemu adaptacije je, čeprav teoretično ne do konca izdelano, pisal M. Živančević v študiji *Ilirske adaptacije*, Zbornik za slavistiko XI (1976), str. 133—50.

³³ Prim. Alfonz Gspan: *Pisma A. T. Linharta gornjelužiskemu preroditelju dr. Karlu Gottlobu Antonu*, Dokumenti Slovenskega gledališkega muzeja VIII—IX (1966), str. 153 («ich habe nationalisiert»).

³⁴ Fr. Koblar: *Stritarjevo Zbrano delo III*, Ljubljana 1954, str. 437.

³⁵ V tekstu: *Župnik Wakefieldski*, Poslovenil J. Jesenko (objavljeno v *Zvonu* 1876, 1. decembra).

³⁶ J. Stritar: *Zbrano delo III*, str. 109.

³⁷ Širši kontekst v knjigi, ki jo je napisal avtor tegale prispevka: *Stritarjev literarni nazor* (Ljubljana 1963).

³⁸ O genezi prevoda prim. T. Kopitar, n. m., str. 216 sl.

³⁹ V celoti polemiko prinaša T. Kopitar na omenjenem mestu.

trdil: »Jaz sem menil, da ljudje že nimajo več kamenja zame; pa sem se motil. Priletel mi je še eden, najdebelejši. Očita se mi... tatvina, literarna tatvina! Ta je pa res malo debela! To bi bil res smrten udarec, ko bi me bil zadel, kakor me ni. Ali naj stopim na noge pa vpijem: »Jaz nisem kradel nikoli, ne posnemal vedno, nikoli! Za kake podobnosti nisem jaz odgovoren. Jaz sem vedno poudarjal, da pisatelj bodi najprej izviren, če hoče imeti kaj veljave, in tako sem tudi ravnal sam. Vse moje pesmi so moje; vse doživljeno, vse nekako očitna izpoved v olajšanje srca. Zorin sem jaz sam, ali sem bil jaz v prvi dobi svojega razvoja, tako kakor gospod Mirodolski ni nihče drugi, nego jaz v poznejši dobi.«⁴⁰

Ob omenjenih neposrednih pobudah je bil *Wakefieldski župnik* sprejet tudi posredno. Že Stritar je Goldsmitha povezoval s pojmom književnosti za meščanstvo in izobražence (*Zorin, Svetinova Metka, Gospod Mirodolski*), kar je ostalo trajna podlaga za vse nadaljnje recepcije. Zato ni čudno, da se reminiscence iz tega izvira in v tej luči pojavljajo v delih z meščansko-izobražensko tematiko, tako na primer v Jurčičevem romanu in Vošnjakovi drami pod istim naslovom *Lepa Vida*. Podoben zgled je roman *Trojka* Frana Detela, v katerem je lik Stojana zelo podoben Primrosu (oziroma Mirodolskemu). Posebnost v recepciji je motiv pobega (»elopement«), ki ga je uporabil in izdelal na osnovi angleškega vzorca v *Sosedovem sinu* Josip Jurčič (1868). Goldsmithov *Wakefieldski župnik* je v navedenih zgledih iz teorijskih razmišljanj prešel v konkretno slovstveno prakso in je doživel specifično kulturnozgodovinsko uresničitev.

III

Goldsmithova recepcija se je v jugoslovanskih književnostih odvijala v luči Goethejeve interpretacije *Wakefieldskega župnika*, kar je posredno ali neposredno vedno mogoče dokazati. Edino zanimanje D. Obradovića za tega pisatelja izvira najbrž iz neposrednega kontakta, medtem ko sta na primer Karadžić ali Levstik Goldsmitha v svoje literarno obzorje sprejela iz skupnega izvira, ki se imenuje Jernej Kopitar, le-ta pa je aktualiziral predvsem Goethejevo mnenje.⁴¹ S. Pavlović izrecno pravi, da je »roman priporočil tudi Goethe«, ⁴² za Stritarja pa prav tako vemo, da mu je bil avtor *Wertherja* vrhovni estetski arbiter. Goethejeva avtoriteta je bila tako velika, da je določila tako izbiro teme kakor tudi način njene recepcije.

Relevantnost Goethejeve interpretacije je bila splošno sprejeta, čeprav je po svoji vsebini dosti nedoločna in načelno abstraktna. Nedoločna abstraktnost je omogočila, da je ena interpretacija rabila kot podlaga za literarno-estetski zelo različne recepcije Goldsmithovega *Wakefieldskega župnika*. Srbska književnost je sprejemala predvsem »razsvetljenskega« Goldsmitha (D. Obradović, V. S. Karadžić, prevajanje zgodovinopisnih del), hrvaška književnost ga nasprotno dojema v skrajno romantični luči (S. Vraz). V slovenski kulturi je njegova recepcija časovno pozna, ali dolgo traja, izkoriščana pa je predvsem za konsolidacijo protorealističnih sestavin (Levstik, Stritar). Srbska in hrvaška re-

⁴⁰ V pismu Pavlini Pakkovi (5. decembra 1897); *Zbrano delo* X, str. 170.

⁴¹ Prim. knjigo avtorja tegale prispevka: *Jernej Kopitar*, Ljubljana 1977 (Znameniti Slovenci).

⁴² S. Klčović-Pejaković, n. d., str. 184.

cepcija z genetičnih vidikov izgledata naravno, slovensko je mogoče razumeti šele, ko vemo, da so se v tej književnosti premise racionalistične (»razsvetljenske«) in realistične estetike med sabo prepletale; omenjeni estetiki nista bili v dialektičnem nasprotju, temveč sta predstavljali dialektično enotnost.

Za recepcijo nekega teksta (ali avtorja) še vedno velja staro hermenevitično načelo *quidquid recipitur, recipitur ad modum recipienti*. Sodobna primerjalna književnost ne gleda več na predmet svojega preučevanja kot na vprašanje vpliva. Emisija nekega literarnega pojava pri sprejemniku (receptorju) vedno naleti na tako imenovani »Wertantwort«, kar pomeni, da stopa v sestav že obstoječih idejnih in estetskih vrednot. Primerjalno raziskovanje v tem okviru postane preučevanje izvirnosti književnih procesov, s tem pa dobiva svojo teoretično koherentnost in praktično osmislitev.

Goldsmithova recepcija je v jugoslovanskih književnostih privzela takšno razsežnost zato, ker je *Wakefieldski župnik* kot iradiacijsko središče procesov, o katerih je govor, dovoljeval dve bistveni idejno-estetski identifikaciji. Prva identifikacija se je uresničila na področju karakterologije, druga je spadala v okvir sociologije.

Karakterološko dimenzijo je vzdrževala teza o književnosti, ki naj bi bila narodno integrativna sila in kot taka vključena v eshatološko vizijo zgodovine. Iz nje sta izšli »razsvetljenska« in realistična recepcija, kar je spet v zvezi z določeno estetsko usmeritvijo. V le-tej je bil središčni pojem estetike — lepota — povezan s pojmom harmonije, ki da je poglavitno dejstvo človekove duševnosti. Levstik na primer izrecno pravi, da »estetsko, duhovno lepa je krepost človeškega duha, ki izvira iz čutov človeka, razodeta v njegovem dejanju«. ⁴³ Estetska ali duhovna lepota je torej nasledek določene lastnosti človeškega duha, ki jo avtor imenuje krepost. Ta beseda je uporabljena v prvobitnem pomenu, ki ga še danes ponazarja pridevnik krepak. Estetična (duhovna) lepota je torej moč človeškega duha, ki se razkriva na različne načine. Moč v smislu energije ali delovanja izvira iz čutov, kar bi se danes reklo: iz občutkov in čustev dojemljivosti. Pa tudi beseda duh je uporabljena v specifičnem pomenu; v navedenem stavku pomeni notranji karakter ali notranje človekove lastnosti. Te lastnosti so nastale iz splošne človekove dojemljivosti, izražajo pa se v dejanjih. Ta aksiom je za recepcijo Goldsmitha zelo pomemben, ker 1. postavlja človeka v središče slovstvene obravnave, 2. utemeljuje opis človekovih notranjih lastnosti (karakterja), ki se 3. izražajo v dejanjih (akciji).

Obravnavani estetski aksiom je seveda zgolj funkcija novoveškega humanizma (posameznik — akcija — smisel), zato od kulture in literature neprestano zahteva posredovanje vrednot, ki so praviloma dojete pedagoško. *Wakefieldski župnik* je bil sprejet in postavljen prav v luči takšne funkcije. D. Obradović je menil, da bo z »dogodki« (= priključenije) iz Goldsmitha deloval na moralistično zavzetost svojih sodobnikov, Vuk in Levstik imata angleški roman za ideal romanesknega ustvarjanja, Vraz ga je prenesel v zakladnico svetovnih literarnih vrednot, ki jih razume v pomenu Goethejeve *Weltliteratur*, Stritar pa model prilagaja v slovenski krajevni in miselni ambient. *Wakefieldski žup-*

⁴³ Prim. J. Pogačnik — Fr. Zadavec: *Zgodovina slovenske književnosti*, Maribor 1973 (poglavje o realizmu).

nik se kot model pojavlja tudi v uvodu, s katerim je slovenski prevod pospremil v svet J. Jesenko. Prevajalec je zapisal, da se mu zdi, kako je Goldsmith posrečeno naslikal človeka, kakršen naj bi bil, če zares želi srečno živeti.⁴⁴ V tej formulaciji je strnitev karakterološke razsežnosti, ki je določala recepcijo od samega začetka.

Na »krepki« značaj wakefieldskega župnika so se vezale še nekatere druge posebnosti. Skupnost, ki ji pripada, je vaška soseska, medtem ko so moralne vrednote in življenjski etos, ki jih izreka, izvedene iz agrarnega (kmečkega) okolja. Ideal dobrega človeka je vezan na vas, ki se pojavlja kot nasprotje mestu. Agrarna civilizacija je soočena z urbano, a ruralne etične posebnosti so pridvignjene na stopnjo idealne popolnosti (»Ker so imeli vse, kar jim je bilo potrebno za življenje doma, so le redko hodili v mesto ali v trg, da bi si iskali zabave. Oddaljeni od uglajenega sveta, so ohranili prvobitno preprostost naravi, a umerjeni po navadi, niti niso vedeli, da je umerjenost vršina.«). Sestav življenjskih načel in pravil, ki naj bi uravnavala medsebojna družbena razmerja, se vedno in povsod sklicuje na razumnost in praktičnost, medtem ko izid boja, ki ga vodi wakefieldski župnik z zlo usodo, potrjuje veljavnost premis in uveljavlja izbor kot optimalno mogočnost v življenju.

Aktualistični pragmatizem te vrste se razodeva na vseh ravneh, kljub temu pa je najbolj naglašen na ravni človekove družbenozgodovinske eksistence, Dejavno je moglo biti že premišljanje o tako imenovanem »dobrem človeku«; za največjo vrednost je proglašen »dober človek, ki se bojuje z zlo srečo«, glede na vsebinsko postavitev romana pa je ta osnova še pojačana z idejo o človeku, »ki pride v nesreči na pomoč«. Idejno dobrega človeka spremlja ideja o immanentni dobroti, ki da je obča, čeprav jo lahko začasno prekrije zlo (»vedno sem bil takega mišljenja, da noben človek ni toliko pal, da se ne bi mogel spet pobrati«). Obe premisi sta privedli do prepričanja o enakosti vseh ljudi, kar je spet rodilo razmislek o politični demokraciji, problem recepcije pa postavilo pred njeno drugo — sociološko — dimenzijo.

Goldsmith je namreč svojo družbeno teorijo in teorijo politične moči gradil na sociološki plasti, ki naj bi bila »zunaj vplivnega območja bogatega človeka, tista vrsta ljudi, ki je med zelo bogatimi in čisto revščino; to so taki, ki imajo preveč, da bi se mogli prisilno podrediti bližnjiku, a premalo, da bi sami lahko izoblikovali tiranijo. V tej srednji vrsti ljudi so doma vsa umetnost, modrost in družbene vrline. Znano je, da je edino ta vrsta resnični ohranjevalec svobode, zato jo je mogoče imenovati Ljudstvo.«⁴⁵ Ključni pojem navedka je v smislu aristotelovske kategorije sredine (*mesótes*) »srednja vrsta ljudi«, ki naj bi bili izvir družbene svobode in ustvarjalec estetske lepote. Goldsmithovi biografi omenjeno razsežnost povezujejo s konkretnim položajem angleškega kmeta in vasi, a avtorja spreminjajo v tip pisatelja, ki naj bi se razodeval predvsem kot *laudator temporis acti*.⁴⁶ Ne glede na to je pomembna misel o obstoju nekakšne srednje sociološke plasti, ki je gmotno utrjena, pa zato ne občuti potrebe za socialnim parazitstvom, medtem ko istočasno ni dovolj bo-

⁴⁴ Uvod v njegov prevod, str. 1.

⁴⁵ To je znamenito XIX. poglavje.

⁴⁶ Zato nahajajo potrdilo v pesniškem besedilu *Zapuščena vas* (The Deserted Village) iz leta 1770.

gata, da bi posegla za sredstvi političnega tiranstva. Za *Wakefieldskega župnika* je znano, da je patriarhalno čistost kmečkih nravi primerjal s pokvarjenostjo mesta in velikega sveta, zato je bilo razumljivo, da je Goldsmithovim idealom najbolj ustrezala plast neodvisnega kmeta.

Premisa o srednji sociološki plasti, ki jo predstavljajo neodvisni kmetje, ali se v nekaterih zgledih lahko razširi tudi na sorodne pojave v meščanstvu, je podprla recepcijo *Wakefieldskega župnika* v jugoslovanskih književnostih z drugim tehtnim argumentom. Znano je, da je J. Kopitar že v svoji slovnici zavračal misel o jeziku kulturnega središča, ki naj bi pri Slovanih avtomatično postal tudi standardni jezik, razlog za takšno zanikanje pa je našel v sociološko-etničnem ambientu mest, ki so bila jezikovno in slovansko v glavnem netipična.⁴⁷ Sociologija in etnija sta posegli v jezikovno normiranje (urbano = tuje, ruralno = domače, medtem ko je etnično nasprotje izraženo s formulo: nemško — slovensko = urbano — ruralno = tuje — domače); normiranje knjižnega jezika na podlagi narodnega (kmetskega) idioma je imelo torej široke kulturnozgodovinske pobude in velik radius delovanja.

Kopitarjevo idejo sta v jugoslovanskih književnostih uresničevala zlasti V. S. Karadžić in Fr. Levstik. V tem pogledu je zlasti Levstik pomemben, ker je eksplicitno razvil teorijo, v kateri je združil Goldsmithove in Kopitarjeve poglede na omenjeni problem. Gre za znano Levstikovo oceno Jurčičevega romana *Deseti brat* (1868), ki je pazljivo formulirala prav navedeni sociološki kompleks. Levstik Jurčiču ugovarja z naslednjimi besedami: »Dalje meju kmeti preveč opisuješ edini proletarijat. Zakaj nejsi poleg teh golih sinov postavil kake trdne kmetske hiše ... Zdi se mi, kakor bi tvoja knjiga nehoté dokazovala, da Slovenci po Kranjskem nejmamo srednjih zemljakov nego samo graščake in take preproste ubožce, kakoršne zbiraš pri Obrščaku.«⁴⁸ Levstikov socialni stav v navedku natanko ustreza Goldsmithovemu; skrajni družbeni plasti sta plemstvo in siromaki (*plebs*), med obema pa je plast, ki jo je slovenski avtor imenoval »srednji zemlják« (pojem tolmači M. Pleteršnik z ekvivalentom v nemščini: *der Vollbauer, der Grundbesitzer, der Landsmann*).⁴⁹ Ta »srednji zemlják« povsem ustreza Goldsmithovemu pojmu »middle order of mankind«, družbeno pa je istoveten z vsebino kmetstva kot narodne podlage v tisti luči, s kakršno so vprašanje osvetljevali Kopitar, Vuk in Levstik. Goldsmithov *Wakefieldski župnik* se je potemtakem čvrsto zasidral tako v družbenozgodovinski kot v politični resničnosti takratnih jugoslovanskih narodov in njihovih književnosti.

Recepcija *Wakefieldskega župnika*, ki je v pripovedni prozi jugoslovanskih književnosti trajala intenzivno dobrih sto let, omogoča dva sklepa. Prvi je literarnozgodovinske narave in govori o obstoju tega angleškega romana kot mo-

⁴⁷ J. Pogačnik: *Jernej Kopitar*, str. 155.

⁴⁸ Pismo J. Jurčiču z dne 7. februarja 1868.

⁴⁹ *Slovensko-nemški slovar*. Drugi del (P—Ž). Uredil M. Pleteršnik. Ljubljana 1895. Takšen lik je v Jurčičevem *Sosedovem sinu* stari Smrekar, čigar nazori o zakonu kot razumsko-ekonomski skupnosti imajo svoj adekvat tudi v Goldsmithovem romanu. *Wakefieldski župnik* se — na primer — čudi, »kako lahko tako pametno dekle, kakor je moja mlajša hči, predpostavi gmotno propadlega človeka drugemu, ki je imel mnogo boljših perspektiv«. Ali na drugem mestu, ko pravi tole: »... veš, da je nerazumno misliti, da bi te lahko osrečil tisti, ki ni vedel kaj storiti niti s svojo lastno srečo«. Literarne reminiscence, ki jih je mogoče povezati z Goldsmithom in *Wakefieldskim župnikom* so torej dokaj obsežne, a najdevamo jih celo tam, kjer bi jih bilo komaj pričakovati.

dela za ustrezna romaneskna prizadevanja v južnoslovanskih jezikih. Ta proces je v srbski, hrvaški in slovenski književnosti tako časovno kot tematično dovolj različen; distinkcije so nasledek specifičnosti v razvoju teh književnosti, v nobenem primeru pa ne morejo prekriti obče linije, ki je v naši recepciji Goldsmitha enotna in sistemska. Drugi sklep je teoretičen: tudi ta zgled recepcije potrjuje namreč, da nobeno sprejemanje ni in ne more biti naključno, temveč je rezultat vseh tokov, ki so bili odločilni za genezo in formacijo posameznih književnosti. Recepcija je vedno podrejena zakonom razvoja in vedno zahteva odgovor, ki je istočasno tudi vrednotenje. Karakterološka in sociološka dimenzija, ki sta se razkrili kot poglavitni za navzočnost *Wakefieldskega župnika* v jugoslovanskih književnostih, sta instruktiven literarni zgled in praktičen dokaz za navedene teoretične premisle in načelne postavke.

Wakefieldski župnik na nekem mestu govori o tem, kako Primrose svoji družini v prostem času prebira knjige. Izbiro teh knjig on sam tudi potanko dooloča; bral je namreč »zlasti take, ki med zabavanjem domišljije pripomorejo, da bi srcu bilo lažje«. Goldsmith torej želi, da njegovo delo prinaša tako estetsko ugodje kot etično spoznanje, kar pomeni, da hoče biti slast in pomoč. Praksa jugoslovanskih književnosti, o kateri je bil govor, potrjuje, da je bil omenjeni angleški roman dejansko tudi dojemán kot izvir lepote in spoznanje resnice.

Stanko Kotnik

Pedagoška akademija v Mariboru

SLOVNIČNI POUK OB LITERARNEM BESEDILU

Morebitni dvom, ali ni izraba literarnega besedila za odkrivanje in spoznavanje, pa tudi utrjevanje slovničnih kategorij neprimerna, nekako v škodo značaju sporočila, moramo pregnati kar na začetku z načelnim postulatом: občutljivost leposlovne besede zahteva pač občutljiv, korekten in dodobra premišljen metodični pristop, kar velja tako za izbiranje kot za obravnavani postopek.

Pri takem zavestnem in strokovno odgovornem odnosu se lahko v polni meri uveljavijo izrazite didaktične prednosti uporabe tovrstnega gradiva za tvoren jezikovni pouk. Najpomembnejša med njimi je gotovo ta, da občutijo učenci jezikovne strukture kot pristno, naravno in smotrno sestavino jezikovnega izražanja, ne pa kot tujo slovnično učenost, neprepričljivo servirano z dostikrat nespretno izbranim ali namensko skrojenim »življenjskim« besedilom.

Takšen pa je učinek seveda le tedaj, če nismo z učnim postopkom ali odnosom besedilu nehote vtisnili pečata samo slovničnega učnega gradiva, temveč smo prvo pozornost posvetili njegovi literarnovrednostni strani, torej vsebinskim,